

Capítol 5. Via Universitària des de la perspectiva de gènere

Inés Soler Julve

Tècnica d'Igualtat a la Unitat d'Igualtat de la Universitat de València. Doctora en Sociologia i Màster en Gènere i Polítiques d'Igualtat.

1. Introducció

Aquest capítol s'emmarca dins d'un corpus teòric feminista des del qual s'analitza la desigualtat entre homes i dones com un fenomen estructural, sistèmic, arrelat en el model d'organització de la vida social, en la cultura, en el llenguatge i en les estructures bàsiques de percepció de la realitat. El sistema sexe-gènere és la pedra angular que permet comprendre aquesta realitat, que no es limita a una atribució de rols socials diferenciats a homes i a dones, sinó que converteix el masculí en model i norma de valor i devalua el femení, és el que coneixem com a model androcèntric.

La perspectiva de gènere pot entendre's com “una mirada sobre la vida social i política dirigida a posar de manifest com les normes, les pràctiques i les estructures socials, polítiques i econòmiques, en principi, poden afectar i, de fet normalment ho fan, de manera diferent a dones i homes” (Díaz Martínez, Capitolina, 2015: 176).

En el terreny de l'educació, la superioritat numèrica de les dones que continuen els seus estudis més enllà de l'educació obligatòria ha invertit les proporcions entre els sexes a les estadístiques de tots els països desenvolupats a partir de la segona meitat del segle XX. En particular a Espanya, on s'orienten fonamentalment cap a la formació universitària, la distància entre sexes és cada vegada més gran a favor de les dones. Per tant, no només s'ha produït una democratització amb equitat participativa per sexe, sinó que hi ha hagut una inversió estructural. Es pot afirmar que l'estructura universitària per sexe ha donat un gir a l'estructura social, canvi que sembla confirmar-se com durador en el temps.

En aquest context, podem plantejar-nos la següent pregunta com s'explica que les dones tinguen més èxit educatiu en un sistema social que aparentment les discrimina? En l'obra d'autoria col·lectiva dirigida per Baudelot i Leclercq, la professora Marie Duru-Bellat es qüestiona sobre les raons d'aquesta “excepció”: “l'anticipació de beneficis socials importants percebuts per les

xiques hauria provocat una mobilització i major èxit que entre els xics. Aquests *pull factors* que provenen de l'oferta de treball haurien *tirat* de les xiques cap a l'èxit i l'ocupació qualificada, en major mesura que els *push factors* no les haurien espentat, sent els *push factors* els efectes, clàssics i reproductius, de la socialització escolar i familiar” (2005: 182).

Ens proposem abordar els resultats de l'enquesta *Via Universitària II* des d'aquesta perspectiva de gènere, a partir d'una explotació i anàlisi dels resultats de l'enquesta en funció de la variable “sexe”, tenint en compte les experiències diferenciades que homes i dones tenen a la universitat, per tal d'estructurar àmbits d'actuació en política universitària.

Partim de la hipòtesi que l'educació universitària no pot ser neutral a les desigualtats de gènere que existeixen en el mercat de treball i en la societat en què vivim. La igualtat formal i la superioritat numèrica de les dones en totes les etapes educatives, inclosa la universitària, és el resultat d'importants avanços socials per al col·lectiu de dones. Però no s'ha traduït en millores suficients quant a la igualtat laboral i salarial entre homes i dones.

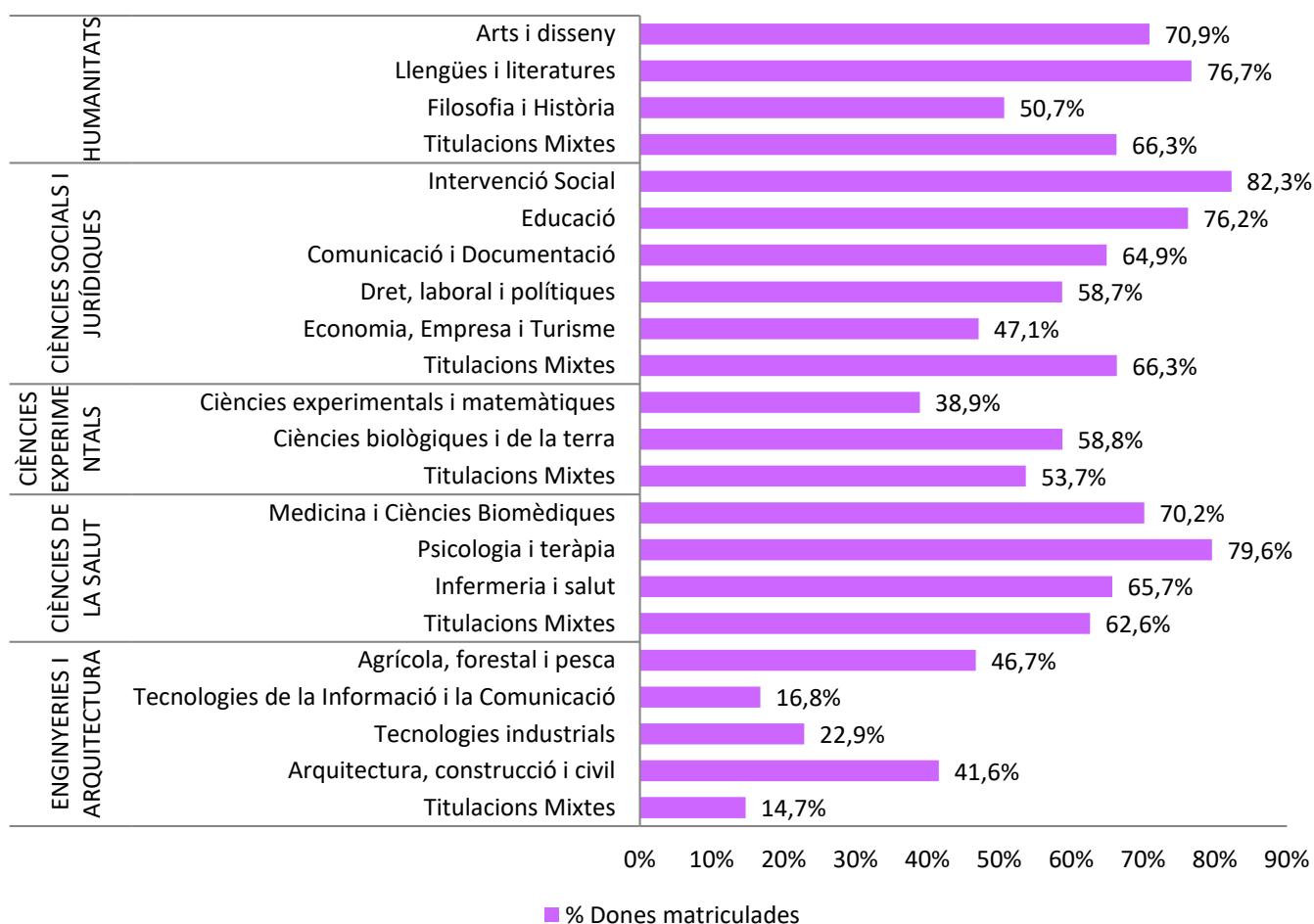
En aquest marc, les preguntes que inicien i guien aquest capítol giren al voltant de les carreres universitàries d'homes i dones: en quina mesura l'elecció d'estudis, la dedicació a l'estudi o les expectatives futures estan condicionades per la variable sexe? En què es diferencien els comportaments d'homes i dones en les carreres feminitzades i masculinitzades? Quin impacte té el cicle vital d'homes i dones en l'accés i trajectòries universitàries, o en la modalitat de dedicació a l'estudi?

2. Els condicionants de gènere en els estudis universitaris: anàlisi a partir de les dades de *Via Universitària II*.

El punt de partida són les conclusions que es van extreure a partir dels resultats de l'enquesta *Via Universitària I* (2015) on es va plantejar la problemàtica de l'elecció d'estudis molt condicionada pels estereotips de gènere i s'apuntava a una excessiva polarització de les àrees de coneixement. Afirmàvem que “les carreres reproduïxen externalitzades i professionalitzades tasques de l'àmbit domèstic marcades pel gènere. Així, elles s'orienten cap a les àrees de salut i de cura dels altres, mentre ells ocupen les que tenen a veure amb l'espai exterior de poder i presa de decisions” (Soler, *Via*

Universitària I). Aquesta anàlisi per àrees de coneixement resulta rellevant des de la perspectiva de gènere, però no ens va permetre afinar en l'excessiva polarització de moltes titulacions en un sentit i en un altre, que no sempre es correspon amb el conjunt de l'àrea a la qual pertanyen. Per a il·lustrar aquests desequilibris, al gràfic 5.1 estan representats els subàmbits de coneixement - dins les grans àrees- en funció de la proporció de dones matriculades respectivament. A tall d'exemple, un àrea tan feminitzada com són les Arts i Humanitats (65,4% de matrícula femenina), té un subàmbit com és el de Filosofia i Història, on les dones representen el 50,7%. A l'extrem oposat, un àrea tan masculinitzada com són les Enginyeries i Arquitectura (25,6% de matrícula femenina), té un subàmbit com és l'Agrícola, Forestal i Pesca, on les dones representen el 46,7%.

Gràfic 5.1. Proporció de dones en la matrícula universitària. Dades % per subàmbits de coneixement

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de matrícula de la població de referència (AQU, curs 2017/18)

A partir d'aquestes dades representades al gràfic 5.1, en l'anàlisi dels resultats de *Via Universitària II* (2018) des de la perspectiva de gènere, hem aprofundit en aquesta qüestió mitjançant la creació d'una nova variable "Grau de desequilibri per sexe del subàmbit de coneixement", que ens ha permès agrupar les titulacions més feminitzades i més masculinitzades en cinc grups, com es pot apreciar en la taula resum 5.1.

Taula 5.1. Agrupació dels subàmbits de coneixement en funció de la distribució per sexe¹

% Dones matriculades	Grau de desequilibri per sexe del subàmbit de coneixement
>75%	Molt feminitzat
61-75%	Feminitzat
41-60%	Equilibrat
26-40%	Masculinitzat
<=25%	Molt masculinitzat

Aquesta nova variable serà de gran utilitat en la resta del capítol per a estudiar les diferències en el perfil i comportament de l'alumnat, per tal de poder aprofundir en l'anàlisi de les trajectòries sexuades minoritàries, que suposen una transferència d'estudiants homes cap a carreres feminitzades o viceversa. Aquestes trajectòries van ser estudiades al país veí per Kieffer i Marry amb les dades de l'enquesta de l'Observatori francès el 2009. Hi trobaven més reticències entre les dones a l'hora de seguir estudis on són minoritàries, encara que les que s'aventuren a fer-ho comencen a una edat més jove que els seus homòlegs masculins, que tendeixen a convertir-se en "transferits" amb reorientacions tardanes (Galland, Verley, Vourc'h, dirs., 2011).

2.1 Caracterització de la mostra enquestada

¹ Veure l'annex metodològic amb la creació de la variable "Grau de desequilibri per sexe del subàmbit de coneixement".

La població que serà objecte del nostre anàlisi es majoritàriament femenina, la qual cosa no és pas una sorpresa ja que partim d'una matrícula on les dones representen el 55,3% de la matrícula en el darrer curs. Aquesta presència es veu sobredimensionada en totes les enquestes, on la taxa de resposta femenina sempre és molt superior a la masculina, i aquesta no és una excepció. La mostra de *Via Universitària II* es distribueix de la següent forma: 62,1% de dones i 37,9% d'homes. En quant a la distribució de la mostra per edat, es pot apreciar que el col·lectiu més jove (fins als 21 anys) està més feminitzat i el dels majors (a partir de 26 anys) més masculinitzat: el 48,8% de les dones enquestades té menys de 21 anys, enfront del 43,5% dels homes; i el 18,4% dels homes té més de 26 anys, enfront del 13,2% de les dones. La resta, el 38% d'ambdós sexes, es troba en la franja d'edat entre 22 i 25 anys.

Respecte a les condicions de vida, es constata que les dones deixen el domicili familiar abans que els seus companys homes. La franja d'edat on trobem la diferència més gran és entre els 26 i 29 anys, on el 49,5% dels homes enquestats viu amb els seus progenitors, i la proporció entre les dones enquestades és del 41,9%. També formen abans una parella, majoritàriament sense casar-se: 45,7% de dones i 37,0% dels homes d'aquest grup d'edat. La probabilitat de tindre fills i filles mentre estan estudiant és molt reduïda, la proporció d'homes que en té és 2,7% i de dones un 2,1%. Si observem el col·lectiu que més en té, les persones de més de 30 anys, és lleugerament superior entre les dones (31,8%) que entre els homes (28,9%).

Com a últim apunt pel que fa a la caracterització de la mostra, convé subratllar que les diferències d'edat estadísticament significatives les trobem a les àrees feminitzades i molt feminitzades. Els homes que cursen aquests estudis són d'edats superiors a les dones (entre 1 i 2 anys més de mitjana). En el nivell de grau, l'edat mitjana dels homes de les àrees molt feminitzades és de 24,38 respecte a 22,74 de les dones. Aquesta diferència d'edat reforça la hipòtesi que apuntàvem a l'apartat anterior: els homes tendeixen a convertir-se en "transferits" a àrees més feminitzades, amb reorientacions tardanes.

2.2. Elecció d'estudis

Al valorar les principals raons per elegir els estudis universitaris, la jerarquia de respostes reflecteix que entre l'estudiantat enquestat prevalen els motius més *vocacionals*, vinculats a la professió, enfront dels de caràcter *instrumental* o *expressiu*.

Ara bé, els motius per triar la carrera són ben diferents en funció del sexe de l'estudiant i l'àrea de coneixement a què pertanyen els estudis. Les diferències més importants per sexe (resultats recollits a la taula 5.2), les trobem en la *vocació instrumental*, identificada amb les respostes "té nombroses sortides professionals" i "em condueix a una professió de prestigi o ben pagada" en les quals els homes valoren de mitjana el seu grau d'acord quasi un punt més que les dones. També hi trobem diferències pel que fa a la *vocació expressiva*, identificada amb la resposta "per aconseguir un somni" i la *vocació professional*, identificada amb la resposta: "perquè es correspon amb la professió que voldria exercir", però en aquests casos són les dones les que puntuen més alt.

Taula 5.2. Quin és el teu grau d'acord amb les següents afirmacions sobre els motius que et van portar a triar aquesta titulació? (escala de 0 a 10). Mitjana de l'estudiantat de grau per sexe.

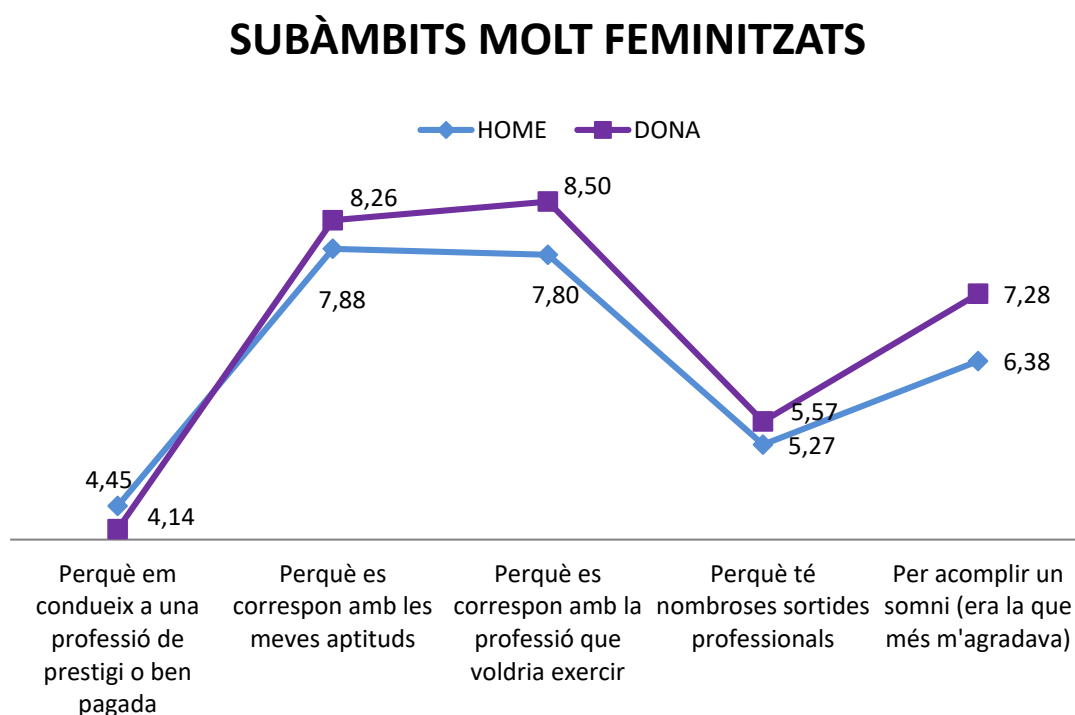
	es correspon amb les meves aptituds	es correspon amb la professió que voldria exercir	professió de prestigi o ben pagada	té nombroses sortides professionals	proporciona una formació àmplia i polivalent	sense un títol universitari no es pot anar enlloc	Per aconseguir un somni (era la que més m'agradava)
HOME	7,58	7,73	6,13	7,08	7,56	5,38	6,07
DONA	7,73	8,05	5,16	6,54	7,54	5,17	6,66
Diferència	0,15	0,32	-0,97	-0,54	-0,02	-0,21	0,60

Com ja vam constatar a *Via Universitària I*, l'àmbit de coneixement és la variable explicativa més important a l'hora d'analitzar les diferents valoracions dels motius per a triar una carrera. Ara bé, al incorporar la variable sobre "el grau de desequilibri de les titulacions", s'observen algunes diferències destacables entre dones i homes. A les gràfiques 5.2 són representades les titulacions més desequilibrades, on podem constatar que a les àrees més feminitzades les dones obtenen mitjanes superiors als homes en cadascú dels

motius plantejats, especialment en aquells vinculats a la motivació *professional i expressiva*. En canvi, quan es tracta de les àrees més masculinitzades, són els homes els que obtenen puntuacions més elevades i cobra molta rellevància -en ambdós col·lectius- la vocació instrumental de la carrera.

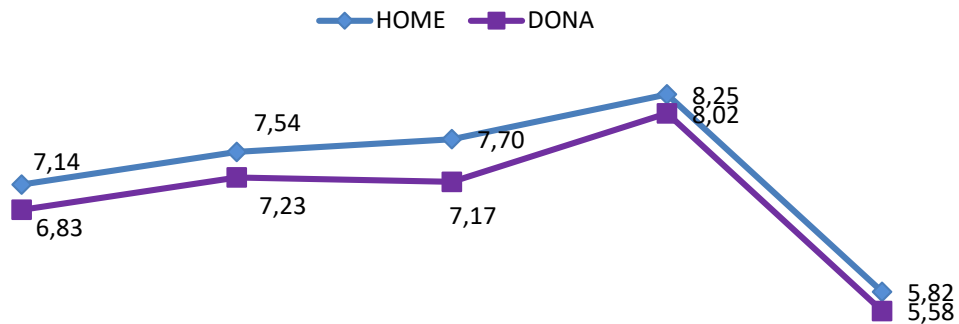
Podem confirmar la hipòtesi, ja avançada a l'informe anterior, segons la qual genera més desconfiança per a l'estudiantat triar uns estudis on tradicionalment és majoritari el sexe contrari.

Gràfic 5.2. Quin és el teu grau d'acord amb les següents afirmacions sobre els motius que et van portar a triar aquesta titulació? (escala de 0 a 10). Mitjana de l'estudiantat de grau per sexe i subàmbit de coneixement²

² Per a la representació gràfica, s'han triat les opcions de resposta on hi havia més diferències per sexe i àmbits de coneixement, així com els dos extrems de titulacions més feminitzades i més masculinitzades.

SUBÀMBITS MOLT MASCULINITZATS

Perquè em condueix a una professió de prestigi o ben pagada	Perquè es correspon amb les meves aptituds	Perquè es correspon amb la professió que voldria exercir	Perquè té nombroses sortides professionals	Per a complir un somni (era la que més m'agradava)
---	--	--	--	--

A partir dels motius per triar els estudis també podem inferir una relació directa entre el prestigi social d'una titulació i la presència de dones en les seues aules. Les representacions gràfiques que venim de comentar resulten molt il·lustratives a l'hora de comparar els motius que pesen més en les eleccions d'estudis (tant dels xics com de les xiques) en les titulacions més feminitzades i més masculinitzades.

La motivació d'estudiar una titulació "perquè em condueix a una professió de prestigi o ben pagada" està molt valorada en els àmbits molt masculinitzats (7,06 de mitjana global) i gens valorada en els àmbits molt feminitzats (4,19 de mitjana global). La mateixa bretxa es pot observar si considerem la motivació "perquè té nombroses sortides professionals", molt valorada en els àmbits molt masculinitzats (8,19) i poc valorada en els àmbits molt feminitzats (5,52). A l'extrem oposat tenim la motivació "per a complir un somni (era la que més m'agradava)" que obté poc suport a les titulacions més masculinitzades (5,76) i molt a les més feminitzades (7,13).

És de sobra conegut que els àmbits de coneixement tradicionalment més masculinitzats tenen més reconeixement i prestigi social, amb un resultat directe en els majors ingressos econòmics que generen les professions vinculades. I les titulacions on es concentra una proporció molt elevada de

dones tenen, al contrari, menys valor social, amb la consegüent bretxa salarial entre els dos sexes que això genera en el llarg termini.

En aquest apartat hem comprovat com els motius que condueixen al nostre estudiantat a fer la tria dels estudis universitaris formen part de la mateixa lògica jeràrquica entre els sexes pròpia d'una societat androcèntrica com la nostra. Tot i que numèricament les dones superen els homes en el màxim nivell acadèmic, com és la universitat, observem que les seues aspiracions i trajectòries no les condueixen a carreres d'èxit en la mateixa mesura que els seus companys.

2.3. Dedicació a l'estudi

A partir d'algunes preguntes de l'enquesta, s'analitza la manera com l'estudiantat distribueix el seu temps entre les activitats d'assistència a classe, les tasques d'estudi, les feines de cura i de la llar, la feina remunerada, si de cas en té i, per últim, les aficions i vida social.

La distribució del temps que fan els homes i les dones és socialment molt desigual i és un element clau que explica moltes de les bretxes i desigualtats de gènere que trobem en la societat actual, com és la bretxa de les cures, la bretxa salarial, etc. Si, tal i com apunten moltes autores³, el treball reproductiu i de cura continua a càrrec fonamentalment de les dones, és molt difícil poder assolir una igualtat en el món productiu, encara que les dones tinguen una formació igual o superior que la dels seus companys.

El col·lectiu estudiantil es situa majoritàriament en edats on aquest treball reproductiu i de cura té una presència residual i, per tant, cabria pensar que els resultats d'aquesta pregunta sobre els usos del temps no seran gaire diferents entre homes i dones. No obstant això, els resultats reflectits a la taula 5.2, on es compara la dedicació horària mitjana que els estudiants i les estudiantes destinen a cadascuna de les activitats plantejades, ens permeten deduir unes conclusions ben diferents. Si en *Via Universitària I* ens centràvem en les responsabilitats acadèmiques i laborals que assumien els uns i les altres, la

---

³ Podem citar a Mª Ángeles Durán (2007, 2010, 2012, 2018) i Capitolina Díaz (2007, 2011) entre moltes altres.

novetat en *Via Universitària II* és la incorporació d'alguns ítems sobre les feines de la llar, de cura dels altres i el temps lliure per a les aficions i la vida social.

Taula 5.2. En el transcurs d'una setmana lectiva normal, quantes hores dediques de mitjana a les següents activitats? *Hores mitjanes per sexe*

	Home	Dona	Bretxa de temps
Assistència a classe	19,83	20,80	0,97
Estudi	16,23	17,75	1,52
Treball remunerat	7,87	7,29	-0,58
Transport	5,14	5,52	0,37
Feines de la llar	7,08	7,92	0,85
Cura dels altres (fills i filles, dependents)	1,31	1,63	0,31
Aficions i vida social	17,80	15,78	-2,02
TOTAL	75,27	76,69	1,42

Els resultats indiquen, com ja hem constatat en enquestes anteriors (Ecovipeu, Eurostudent), que les activitats on les dones inverteixen més temps que els homes són les vinculades a l'estudi, ja siga l'assistència a classe, i en major mesura, les tasques d'estudi. En canvi, els homes dediquen més temps al treball remunerat.

La resta d'activitats incorporades com a novetat en aquesta enquesta, no estan vinculades directament a la vida acadèmica, però tenen, sense dubte, un gran impacte en el seu desenvolupament. També en aquestes tasques, i malgrat tractar-se d'un col·lectiu que majoritàriament viu al domicili familiar, les dones inverteixen més temps que els seus companys, especialment pel que fa a les feines de la llar, però també en el transport diari i en la cura dels altres. Ara bé, com evoluciona aquesta agenda setmanal a mesura que augmenta l'edat de l'estudiantat?

La bretxa de temps global, que implica una sobrecàrrega per a les dones, creix a mesura que augmenta l'edat de l'estudiantat: comença en 1,99 en el col·lectiu més jove i arriba a 3,78 hores en el col·lectiu de més de 30 anys. Així, constatem que el creixement exponencial d'aquesta bretxa s'ha produït com a resultat dels canvis en el temps invertit en:

- la cura dels altres. En aquest cas les dones de més de 30 anys dediquen 3,17 hores de mitjana més que els homes.

- les feines de la llar. Les dones de més de 30 anys dediquen 2,36 hores de mitjana més que els homes.

- el treball remunerat. La diferència entre els sexes s'ha anat reduint, en el col·lectiu de més de 30 anys, les dones treballen de mitjana pràcticament les mateixes hores que els homes.

En resum, a mesura que augmenta l'edat es redueix el temps d'oci personal tant per als homes com per a les dones, però la disponibilitat de temps per als homes continua sent de 2,17 hores més de mitjana que la de les dones. Així mateix, també es redueix progressivament el temps dedicat a la universitat -tant en homes com en dones-, però únicament pel que fa a l'assistència a classe, que baixa més de 8 hores de mitjana entre el col·lectiu de menys de 21 anys i el de més de 30 anys. Al contrari, el temps dedicat a l'estudi es manté pràcticament en les mateixes hores setmanals per als dos sexes.

A continuació, ens centrem en aquestes responsabilitats acadèmiques que assumeixen els uns i les altres, analitzant com es comporta la variable "intensitat de dedicació a l'estudi"⁴ d'homes i dones en funció del grau de desequilibri per sexe del subàmbit de coneixement.

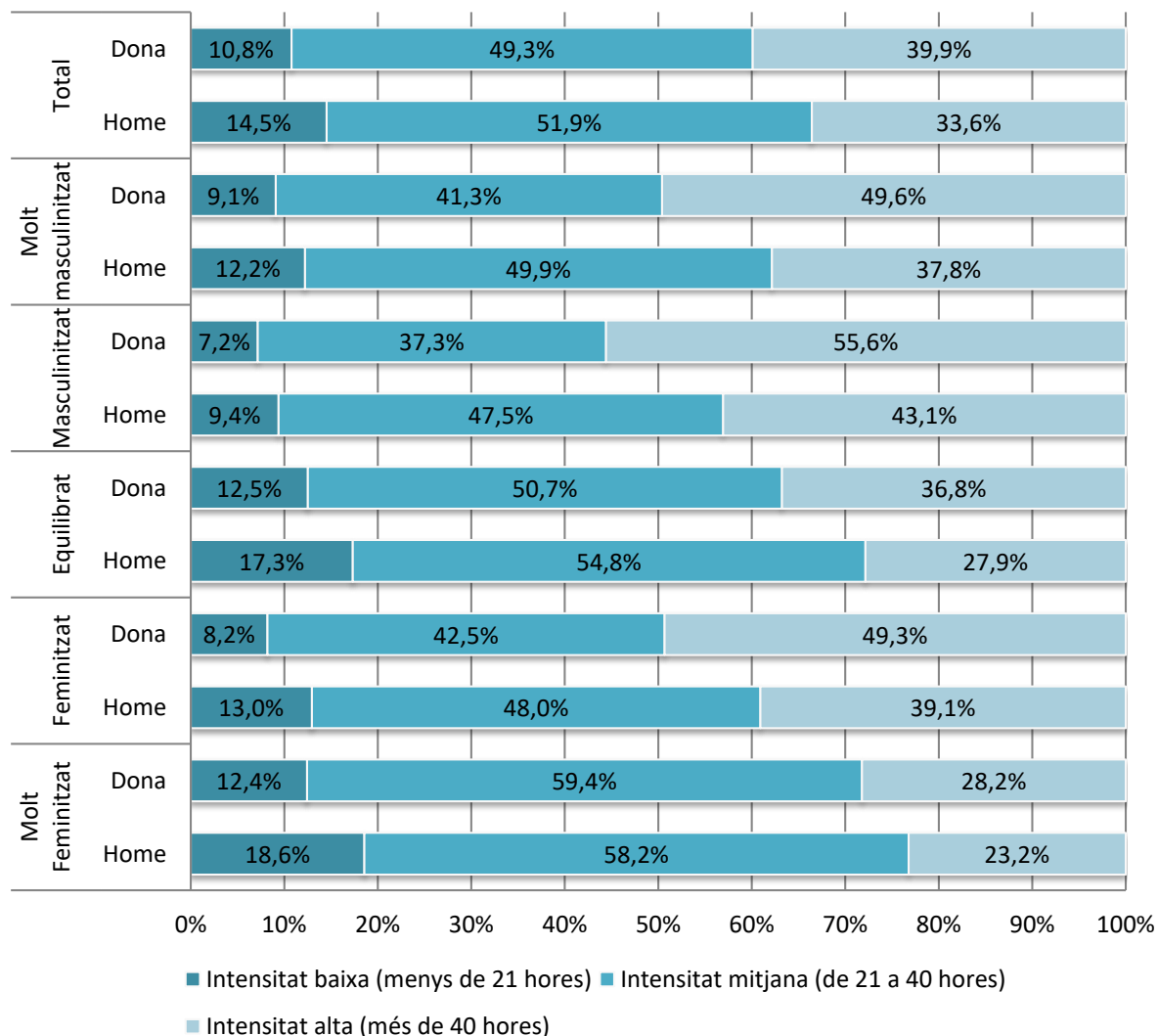
Al gràfic 5.3 s'observa que, globalment, la proporció de dones amb intensitat de dedicació a l'estudi alta (més de 40 hores setmanals) és superior a la dels homes (39,9% enfront de 33,6%). Al contrari ocorre amb la intensitat de dedicació a l'estudi baixa. Això ens permet confirmar la hipòtesi que les dones són més disciplinades i constants a l'estudi. Però, com ja constàvem en *Via Universitària I*, les diferències són molt variables en funció de l'àrea d'estudi que considerem i del grau de desequilibri de la titulació.

Gràfic 5.3. En el transcurs d'una setmana lectiva normal, quantes hores dediques de mitjana a les següents activitats? % en funció de la Intensitat de la dedicació a l'estudi i el grau de desequilibri per sexe del subàmbit de coneixement⁵.

---

⁴ Construïda a partir de la pregunta sobre la dedicació horària a les diferents activitats.

⁵ Veure l'annex metodològic amb la creació de la variable "Intensitat de la dedicació a l'estudi" i "el grau de desequilibri per sexe del subàmbit de coneixement".

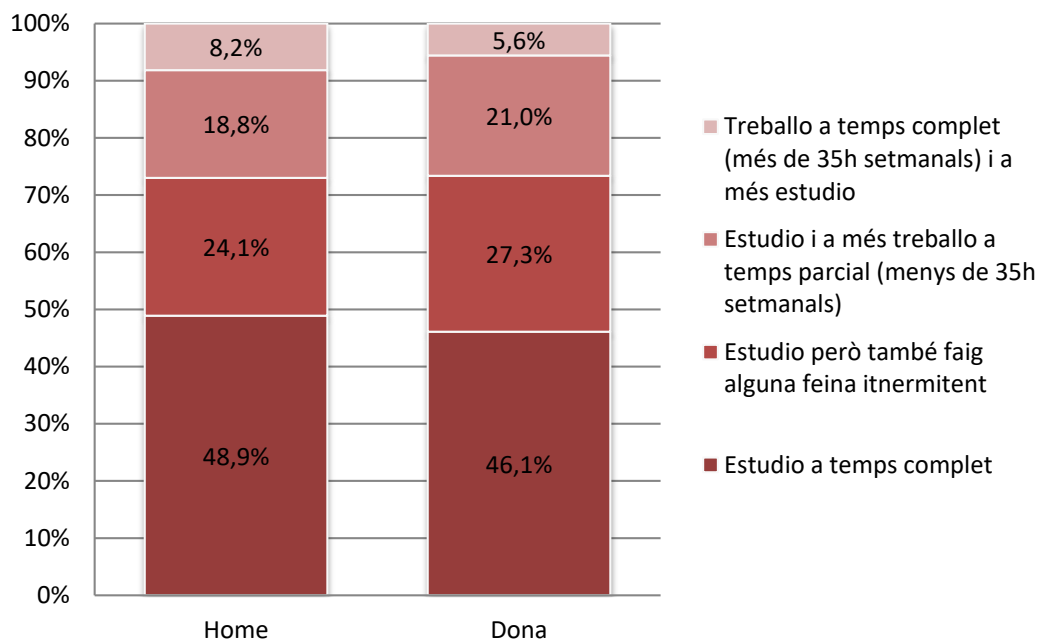

Constatem que als àmbits masculinitzats és on trobem la major inversió de temps dedicat a les tasques acadèmiques, especialment per part de les xiques. Hi ha una distància molt significativa entre la proporció de dones que tenen una dedicació a l'estudi alta i la dels homes, amb 12,5 punts de diferència a les àrees masculinitzades, i amb 11,7 punts a les àrees molt masculinitzades. Podem afirmar doncs que les estudiantes s'esforcen molt més en respondre a les exigències acadèmiques del que ho fan els seus companys, especialment aquelles que trien carreres on són minoria. Podem relacionar aquests resultats amb una major autoexigència de les dones per tal de demostrar constantment la seua vàlua i no sentir-se com a impostores en els àmbits acadèmics masculinitzats.

2.4. Règim de dedicació a l'estudi

La pregunta sobre el règim de dedicació, que incorpora quatre modalitats possibles en funció de si compaginen o no els estudis amb una feina remunerada, ens permet analitzar la modalitat en la que l'estudiantat realitza la seua carrera.

Gràfic 5.4. Durant aquest curs acadèmic, de les modalitats de dedicació següents, quina encaixaria millor amb el que fas?

Com es pot apreciar al gràfic 5.4, més de la meitat de l'estudiantat compagina els estudis amb una feina remunerada i encara que les diferències per sexe no són molt significatives, trobem que hi ha una major proporció de dones que treballa a temps parcial o amb feines intermitents, i una major proporció d'homes que ho fa a temps complet. Si observem les modalitats de dedicació a l'estudi i a la feina en estudiants de grau en funció de la variable de l'edat, constatem que aquestes lleugeres diferències s'accentuen considerablement. En el col·lectiu més jove són els homes els que més probabilitat tenen d'estudiar a temps complet (63,5%), enfront del 57,6% de les dones. Fins als 25 anys, les dones tenen més probabilitat de compaginar els estudis amb treballs remunerats, ja siguin feines de caràcter intermitent o a temps parcial. Però, quan parlem d'estudiants més majors, que superen la trentena, la situació s'inverteix i són els homes els que més probabilitat tenen de treballar, ara sí, a temps complet (50,6% enfront del 41,5% de les dones).

Com ja constàvem en *Via Universitària I*, aquestes situacions estan directament relacionades amb el cicle vital de les persones. Mentre les dones compaginen els estudis amb el treball en edats més joves en major mesura que els seus companys homes, aquests són més nombrosos a estar treballant i estudiant a edats més avançades.

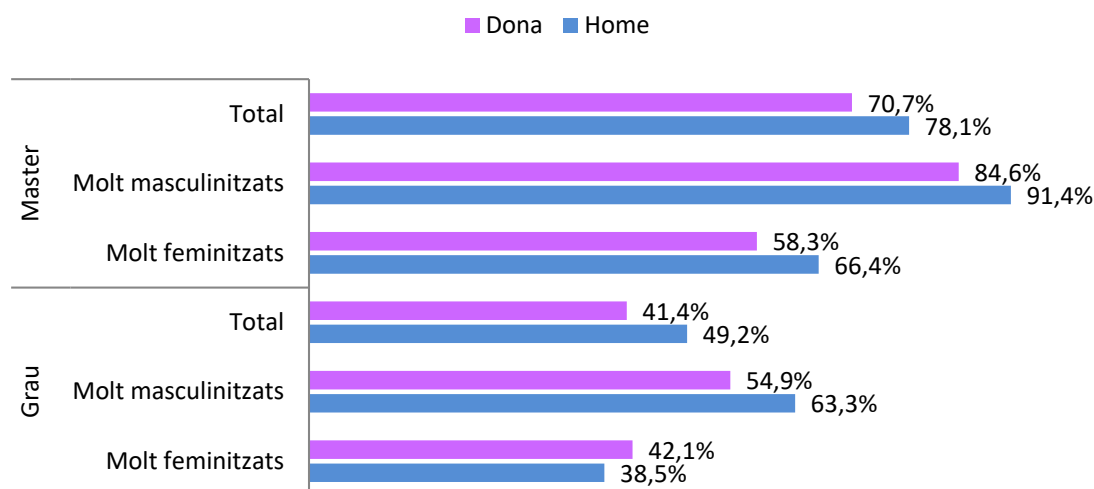
També trobem diferències en quant a les raons per a treballar i el tipus de treball que fan en funció dels àmbits de coneixement i el cicle en què es troben.

Entre l'estudiantat de grau, el motiu que més pes té per a decidir treballar mentre estudien és "preparar-se per a la futura professió i tenir altres experiències" (valoració mitjana de 7,60 sobre 10). Les xiques són les que més ho valoren, tant en les titulacions molt feminitzades (7,93 en front del 7,51 dels xics), com en les més masculinitzades (7,45 en front del 7,19 dels xics).

En canvi, entre l'estudiantat de màster pesa més el voler "portar una vida independent" (7,56), motiu molt valorat per l'estudiantat de les àrees més feminitzades (8,19 de mitjana de les xiques i 8,33 dels xics). A les àrees molt masculinitzades s'identifiquen més, tant els xics com les xiques, amb els motius de "preparar-se per a la futura professió i tenir altres experiències", així com "guanyar diners per poder-me pagar coses meves (oci, viatges,...), (7,18 i 7,92 de mitjana respectivament).

Gràfic 5.5. Relació de la feina amb els estudis. *En cas que treballis, la feina està relacionada amb els estudis cursats? Sí, està relacionada amb els estudis*

Feina relacionada amb els estudis

Amb la representació gràfica 5.5 s'aprecia que les diferències entre els motius per a treballar segons els àmbits de coneixement i segons el cycle es poden explicar pel tipus de feina que tenen, més o menys relacionada amb els estudis que cursen. Hi ha tres bretxes importants que convé destacar, respecte a:

1. **Cicle d'estudis:** en el nivell de màster, la proporció d'estudiants que treballen en una feina relacionada amb els seus estudis arriba al 70,7% en el cas de les xiques i al 78,1% en el cas dels xics. En el cas de l'estudiantat de grau, aquesta realitat disminueix més de 28 punts percentuals, a un 41,4% per a les xiques i un 49,2% per als xics.
2. **Grau de feminització de les titulacions:** l'estudiantat de les titulacions més masculinitzades té una probabilitat de treballar en una feina relacionada amb els seus estudis molt superior a qui estudia en un àmbit molt feminitzat (al voltant de 25 punts percentuals de diferència en qualsevol de les combinacions possibles).
3. **Sexe de l'estudiantat:** els xics tenen més probabilitats de treballar en una feina relacionada amb els seus estudis que les seues companyes xiques, distància que supera els 7 punts percentuals, arribant a 8,4% més en àmbits molt masculinitzats de grau. La única excepció en què no es compleix aquesta bretxa és en el cas dels àmbits molt feminitzats en estudis de grau, on són més les xiques que tenen un treball relacionat amb els estudis (42,1% respecte a 38,5%).

2.5. Satisfacció amb l'experiència universitària

Com a novetat en *Via Universitària II* s'han introduït algunes afirmacions que ens permeten fer una anàlisi més qualitativa de l'experiència estudiantil analitzant el grau de satisfacció amb l'experiència universitària viscuda.

Globalment, la satisfacció mitjana és elevada, al voltant del 7 sobre 10. Es pot subratllar que hi ha un contundent desacord amb l'afirmació "A vegades penso que la universitat no és per a mi", que si el transformem en positiu, obtindria la millor nota del col·lectiu de dones (7,32). La bona integració en el grup d'estudiants de les titulacions respectives seria el segon aspecte a destacar (7,05 de mitjana masculina i 6,93 de mitjana femenina). Volem emfasitzar el fet que siguin els homes de les titulacions més feminitzades els que més d'acord es mostren amb l'afirmació i, a l'altre extrem, les dones de les titulacions més masculinitzades les que expressen major grau d'acord. Aquestes dades són contràries a la hipòtesi que les persones "transferides", que es troben en minoria respecte al seu sexe en una titulació, tindrien més dificultats per a integrar-se en el grup. En quant a la integració a la vida universitària, obté de valoració mitjana un 6,51, però no hi ha diferències significatives ni per sexe ni per àmbits de coneixement.

Els dos ítems següents feien referència a la seguretat en les capacitats pròpies i a la valoració per part del professorat, i és on trobem les majors diferències entre homes i dones, amb la superioritat dels primers en tots els àmbits de coneixement. Els homes dels àmbits més feminitzats es consideren més "segurs de les seues capacitats per incorporar i posar en pràctica els coneixements apresos" (7,26) en front de les seues companyes (6,98) i la diferència és més acusada pel que fa als àmbits més masculinitzats (6,86 en front de 6,06). Davant l'afirmació de si "les intervencions i aportacions són valorades pel professorat i la resta de companys", la major distància estaria en les titulacions masculinitzades, on els homes puntuen un 6,65 i les dones un 5,92. Les dades que acabem de comentar sí que reforcen la hipòtesi de la manca de confiança de les dones, que s'accentuaria en els àmbits més masculinitzats.

Per últim, quan a l'enquesta es demana pel sentiment predominant sobre l'experiència universitària, tant homes com dones expressen respostes molt semblants: un 44% mostra acontentament, un 31% una mica de decepció, un 14% es declara entusiasmat i un 11% molt decebut.

En resum, podem concloure que ser un estudiant "transferit" a una titulació on et trobes en minoria no afecta a la integració en el grup, però en el cas de les dones sí que té uns efectes negatius pel que fa a la confiança en elles mateixes i a la percepció del reconeixement extern. Una vegada més, constatem que el anomenat "síndrome de la impostora" i les inseguretats que afecten les dones com a conseqüència d'una socialització de gènere, es tradueixen també a nivell acadèmic en un menyspreu de les seues aportacions i en una pitjor percepció de les seues capacitats, especialment quan es troben en àmbits masculinitzats.

2.6. Expectatives futures

Les expectatives futures que esperen assolir amb l'obtenció de la titulació universitària estan vinculades al tipus de feina que tindran i a altres desitjos personals, que en alguns casos varien en funció del sexe de l'estudiantat.

Les puntuacions més elevades són les referides a expectatives de desenvolupament personal, vinculades a cultivar-se i enriquir els coneixements i desenvolupament social, amb la contribució a la millora de la societat. Amb aquestes afirmacions que parlen de creixement personal i d'una utilitat social dels estudis, les dones se senten més identificades (8,44 i 8,03) que els homes (8,12 i 7,47).

A continuació, el grau d'optimisme respecte a les possibilitats de poder aconseguir una feina interessant en el futur és prou elevat, tant en dones com en homes (7,93 i 7,79 respectivament). Puntuacions similars entre homes i dones obtenen també les afirmacions que vinculen la utilitat dels estudis universitaris a trobar una feina relacionada amb la titulació, o una millor a la que tenen (7,19 les dones i 7,29 els homes), així com el "poder prendre les meves pròpies decisions a la feina" (7,24 i 7,25 respectivament).

Per últim, les dues afirmacions vinculades amb una visió més utilitarista dels estudis tenen globalment menys grau d'acord. Encara que es pot assenyalar que en aquest cas són els homes els que puntuen més alt que les seues companyes: pel que fa a la utilitat d'"assegurar-se uns bons ingressos" (6,60 en

front de 6,13) i aconseguir “una posició social alta” (5,65 en front de 5,11). A més, es pot remarcar que a l'àrea de coneixement més masculinitzada, com és la de les Enginyeries i Arquitectura aquestes puntuacions són més elevades i es mantenen les diferències per sexe: en l'afirmació referida als ingressos, els homes puntuen 7,32 i les dones 7,05, i pel que fa a la posició social alta, els homes puntuen un 6,13 i les dones un 5,92.

3. Breu resum de les idees i conclusions principals

En primer lloc, la democratització dels estudis universitaris amb equitat participativa per sexe és hui en dia inqüestionable en les nostres societats. Tanmateix, el predomini de les dones no s'ha produït en la mateixa mesura en totes les branques del coneixement i les àrees estan molt polaritzades. Com hem vist, les xiques s'orienten sovint cap a les branques amb menys prestigi i reconeixement social. Açò ens condueix a preguntar-nos si les estudiantes trauen el mateix profit dels estudis universitaris o si, al contrari, han de fer més esforços per a obtindre menys reconeixement que els seus companys? Encara que les dones presenten unes pràctiques d'estudi més responsables, complint més i millor que els seus companys amb les exigències acadèmiques, i obtenint millors resultats, sembla que se senten menys valorades que ells. Presenten una autopercepció de les seues capacitats més baixa i aquestes inseguretats estan molt presents entre les estudiantes de les àrees més masculinitzades, on se troben encara com a impostores que han de demostrar la seua vàlua.

En segon lloc, la universitat espanyola incorpora cada vegada més nous perfils d'estudiants madurs. Quan no es tracta de breus interrupcions en la trajectòria educativa, sinó de decisions de reprendre els estudis preses en altres períodes vitals, parlem de la "universitat de les segones oportunitats", sent Espanya un dels països més reeixits pel que fa a reenganxar estudiants madurs (Soler, 2013: 383). Però, qui es beneficia en major mesura d'aquesta situació? Les dades apunten que ells són més propensos a reenganxar als estudis a una edat tardana. L'esforç que suposa tornar a incorporar-se a l'estudi no sempre pot ser assumit per les dones, sobretot si es té en compte que sobre elles recauen la major part de les càrregues de cura dels altres. A l'enquesta hem trobat que com més edat tenen els estudiants i les estudiantes, més

s'accentuen les seues diferències respecte a la forma d'exercir l'ofici d'estudiant, més condicionat pel seu gènere, la qual cosa equival a dir, que més perjudicades resulten les dones.

Les responsabilitats familiars poden ser una qüestió relativament poc rellevant quan parlem de la població universitària més jove, però a mesura que la proporció d'estudiants majors augmenta, la problemàtica de la conciliació es trasllada també a l'àmbit universitari. Mentre són joves, les dones realitzen una inversió de temps i esforç major que els homes en la seua formació universitària. Açò afavoreix que tinguen millor rendiment i menor taxa d'abandó. No obstant això, a mesura que intervé el factor edat, les càrregues familiars afecten més a dones que a homes i la bretxa del temps s'accentua. Convé destacar que la universitat de les segones oportunitats no és igual per a tots i totes, no implica les mateixes renúncies i la menor proporció de dones que accedeix a edats madures és la prova de les dificultats que comporta.

4. Propostes i recomanacions d'actuació de polítiques universitàries

En l'anàlisi plantejada s'han apuntat alguns elements clau per a millorar les condicions d'estudi en termes d'equitat de gènere. Des d'aquest plantejament, les polítiques haurien d'estar orientades a pal·liar els efectes que impliquen les àrees d'estudi polaritzades, així com l'impacte desigual que té el cicle vital sobre homes i dones.

D'una banda, en l'accés a la universitat, es requereix una aposta decidida per a equilibrar la matrícula de les carreres més feminitzades i masculinitzades. Açò implica donar major visibilitat a models masculins i femenins que trenquen amb els estereotips de gènere, així com donar suport a les persones que s'aventuren en estudis on el seu sexe és minoritari. Dit d'una altra manera: donar suport a les trajectòries sexuades minoritàries, com les d'aquelles xiques de les àrees més masculinitzades que, com s'ha constatat en l'enquesta, es dediquen amb més intensitat que els seus companys a l'estudi. Com s'ha apuntat en el marc teòric, és fonamental trencar amb el model educatiu androcèntric, on es continuen associant les titulacions de l'àmbit de les cures amb les dones i les titulacions de l'àmbit científic i tècnic amb els homes.

D'altra banda, és fonamental que les institucions universitàries prenguen consciència de la importància de transversalitzar la docència i la investigació amb perspectiva de gènere. A nivell curricular, ha d'haver una aposta decisiva per incorporar aquesta perspectiva en totes les àrees de coneixement, especialment en aquelles que formen a les futures generacions de docents, com son les titulacions de Magisteri i el Màster de professorat d'educació secundària. A nivell general, es pot recomanar afavorir els entorns d'aprenentatge inclusius, emprant un llenguatge inclusiu i no sexista, així com utilitzant referències bibliogràfiques equilibrades per sexe, de manera que es visibilitzen les dones de la disciplina. I, el que és més costós, revisar els continguts per a incorporar l'impacte de gènere, diferenciant necessitats d'homes i dones pel que fa al serveis o productes, factors de risc, desigualtats en l'accés, experiència d'ús, etc., que normalment no havien sigut tinguts en compte. Aquesta incorporació de la perspectiva de gènere en les diferents matèries requereix un esforç important de repensar la docència sense biaixos ni estereotips⁶.

En últim lloc, és necessari introduir la problemàtica de la conciliació en la població estudiantil, afavorint el treball autònom, sense exigir la presencialitat, els canvis de grup i horaris adaptats a persones amb responsabilitats familiars, ja siga criatures o altres persones dependents. El que equival a treballar per a afavorir una docència universitària amb més flexibilitat, que possibiliti la prolongació d'estudis al llarg de tota la vida tant per als homes com per a les dones.

BIBLIOGRAFÍA

Acker, Sandra; Armenti, Carmen (2004). Sleepless in academia. *Gender and Education*, Vol.16, No. 1, March 2004.

Baudelot, Christian; Leclercq, François et Gobille, Boris *et al.* (2005). *Les Effets de l'éducation: rapport à l'intention du PIREF*, La Documentation française, Paris.

---

⁶ Seran de gran utilitat les *Guies per a una docència universitària amb perspectiva de gènere* recentment publicades per la Xarxa Vives en una col·lecció d'11 obres de diferents disciplines i àmbits de coneixement. <http://www.vives.org/serveis/guies-per-a-una-docencia-universitaria-amb-perspectiva-de-genere/>

- Bourdieu, Pierre (1998) *La dominación masculina*. Trad. Joaquín Jordá (2000). Anagrama, Barcelona.
- Diccionario Crítico del feminismo (2002) Hirata, Helena; Laborie, Françoise; Le Doaré, Hélène y Senotier, Danièle (coords.) trad. Teresa Agustín. Ed. Síntesis, Madrid.
- De Miguel, Ana (2015) *Neoliberalismo sexual. El mito de la libre elección*. Ed. Cátedra, Universitat de València.
- Díaz Martínez, Capitolina y González Orta, Lydia C. (2015). Las relaciones de género en el ámbito público. En *España 2015. Situación social*. Ed. Cristobal Torres Alberó, Centre de Investigaciones Sociológicas, Madrid.
- Díaz Martínez, Capitolina (2015). La perspectiva de género en la investigación social. En *El análisis de la realidad social: métodos y técnicas de investigación (4ª edición)*, Manuel García Ferrando, Francisco Alvira, Luis Enrique Alonso y Modesto Escobar (comps.) Alianza Editorial, Madrid.
- (2011) "Horarios más adecuados, visitas más igualitarias", en *Nombres propios*, ed. Fundación Carolina.
- Díaz Martínez, Capitolina, Stocks, Janet, Halleröd, Björn (2007) *Modern Couples Sharing Money, Sharing Life*, ed. Palgrave-Macmillan, Londres.
- Durán, Mª Ángeles (2018) *La riqueza invisible del cuidado*, Publicacions Universitat de València
- (2012) *El trabajo no remunerado en la economía global*, CSIC, Fundación BBVA, Bilbao.
- (2010) *Tiempo de vida y tiempo de trabajo*, CSIC, Fundación BBVA, Bilbao.
- (2007) *El valor del tiempo ¿Cuántas horas te faltan al día?* Ed. Espasa Calpe (Madrid).
- Duru-Bellat, Marie (1989). *L'École des filles. Quelles formations pour quels rôles sociaux*, L'Harmattan, Paris.
- EACEA (2012) *The European Higher Education Area 2012: Bologna Process*. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2012, informe publicat en www.eurostudent.eu
- European Commission (2010). *Evolving diversity - An overview of equitable access to Higher Education in Europe*, autors: Andreas Bohonnek, Anthony F. Camilleri, Dorit Griga, Kai Mühleck, Klemen Miklavič, Dominic Orr, informe publicat en www.eurostudent.eu
- Galland, O., Verley, E., Vourc'h, R. (dirs., 2011) *Les mondes étudiants. Enquête Conditions de vie 2010*. La documentation française, Paris.
- Giddens, Anthony (2001) *Sociología*. Trad. Jesús Cuéllar Menezo. Alianza Editorial, Madrid.

- Gruel, L.; Galland, O.; Houzel, G. (2009) *Les étudiants en France. Histoire et sociologie d'une nouvelle jeunesse*. Presses Universitaires de Rennes.
- Gruel, L. ; Thiphaine, B. (2004) : *Des meilleures scolarités féminines aux meilleures carrières masculines*. Observatoire de la Vie Etudiante.
- La Caixa (2009) *Informe de la inclusión social en España*, por el Instituto de Infancia y Mundo Urbano (CIIMU) Ed. Fundación Caixa Catalunya, Barcelona.
- Marrero, Adriana y Mallada, Natalia (2009) *La universidad transformadora. Elementos para una teoría sobre educación y género*. Publicaciones Universidad de La República, Uruguay.
- Simón Rodríguez, Elena (2010). *La igualdad también se aprende: cuestión de coeducación*. Ed. Narcea, Madrid.
- (2008). *Hijas de la igualdad. Herederas de injusticias*. Ed. Narcea, Madrid.
- Sarrió, M., Barberá, E., Ramos, A. y Candela, C. (2002). El techo de cristal en la promoción profesional de las mujeres. *Revista de Psicología Social*, 17, 2, 167-182.
- She Figures 2015, Preliminary results. *She Figures 2015. Gender in Research and Innovation*. Statistics and indicators, European Commission.
- Soler Julve, Inés (2014). Perfil social y bagaje familiar. En: A. Ariño, R. Llopis, I. Soler (dirs.) *Desigualdad y universidad. La Encuesta de Condiciones de vida y de Participación de los Estudiantes Universitarios en España* (Ecovipeu 2012) Universitat de València.
- Soler Julve, Inés (2014). Una tipología de la población estudiantil universitaria. *Revista de la Asociación de Sociología de la Educación*, vol. 7, núm. 1: 104-122.
- Soler Julve, Inés (2013). *Los estudiantes universitarios: Perfiles y modalidades de vinculación con el estudio en la universidad española*, Tesis Doctoral defendida en la Universitat de València. Disponible en: <http://roderic.uv.es/>
- Soler Julve, Inés (2011). Características Sociodemográficas. En A. Ariño; R. Llopis (dirs.) *¿Universidad sin clases? Condiciones de vida de los estudiantes universitarios en España (Eurostudent IV)* (Madrid, Ministerio de Educación).
- Subirats, Marina (2012) "L'èxit educatiu de les dones: s'ha acabat la discriminació?" en *Temps d'Educació*, 43, p. 73-84, Universitat de Barcelona.
- (2009) La escuela mixta ¿Garantía de coeducación? *Tribuna abierta. CEE Participación Educativa*, 11, julio 2009, pp. 94-97.
- (1981) *El empleo de los licenciados*. Editorial Fontanella, Barcelona.

ANNEX METODOLÒGIC

Creació de variables per a l'anàlisi amb perspectiva de gènere

- ✓ Creació d'una nova variable: "grau de desequilibri per sexe dels subàmbits de coneixement" a partir de la variable "Codi subàmbit detallat de la titulació" i la distribució per sexe de la població de referència. S'ha recodificat la variable en funció del % de dones matriculades en graus i màsters de les titulacions codificades.
  1. >75% Subàmbit molt feminitzat
  2. 61-75% Subàmbit feminitzat
  3. 41-60% Subàmbit equilibrat
  4. 26-40% Subàmbit masculinitzat
  5. <=25% Subàmbit molt masculinitzat

- ✓ La pregunta sobre l'any de naixement ha sigut recodificada en 4 grups d'edat:
  - 1- Fins a 21 anys
  - 2- De 22 a 25 anys
  - 3- De 26 a 29 anys
  - 4- A partir de 30 anys

- ✓ La variable "intensitat de dedicació a l'estudi" segons els paràmetres utilitzats a Eurostudent, Ecovipeu i Via Universitària I. Es comptabilitzen les hores tant entre setmana como del cap de setmana, tant d'assistència a classes como de tasques d'estudi.
  - 1- Intensitat baixa (menys de 21 hores)
  - 2- Intensitat mitjana (de 21 a 40 hores)
  - 3- Intensitat alta (més de 40 hores)